

HİTİT BÜYÜ RİTÜELLERİNİN UYGULAMA ŞEKİLLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Esmâ REYHAN

Hitit kültürel ve toplumsal yaşamında önemli bir yere sahip olan büyü, çeşitli majik araçlarla, tanrıları ve doğaüstü güçleri etkileyerek bu güçleri kendi yararına, başkalarının zararına çevirmeye yönelik, belirli kuralları olan uygulamalar sistemidir. Bu uygulamaların yöneldiği amaç ve elde edilmek istenen sonuç, büyüün niteliğini – iyi (ak) büyü ya da kötü (kara) büyü – ortaya koymaktadır. Hitit Kanunlarında¹,

“(§ 44/b) eğer bir kişiyi biri arındırırsa (ayinden) kalan şeyleri de yakma yerine götürsün, eğer birinin ekin alanına ya da evine götürürse büyü(dür) (ve) kral yargı(lar)”

ya da “(§170) eğer özgür bir adam bir yılını öldürürse ve başka bir (adamın) adını söylerse bir mina gümüş versin ve eğer bir erkek köle (ise) o ölsün”

veya “(§11) eğer kilden bir insan suretine birisi biçim verirse (bu) büyü(dür) (ve) kral yargı (lar)”

şeklinde ifade edilen ve karşı tarafa zarar vermeye yönelik olan eylemler, kara büyü olarak tanımlanmakta ve kralın mahkemesinde yargılanacak bir suç olarak görülmektedir. Kötü maksatlı büyü yapmanın suç kabul edilmesinin yanında, Telepinu Fermanı'nda² da belirtildiği üzere, büyü yapanları bilen ve bildiği

¹ J.Friedrich, Die Hethitischen Gesetze, Leiden 1959, §44/6 s.30; §170 s.62; §11 s.76.

² Transkripsiyon ve tercüme için bk., I. Hoffman, Der Erlass Telipinuš, Theth 11, Heidelberg 1984, s.54-55; 31/23' [(ku-i)]š-za ḫa-aš-ša-an-na-an iš-tar-na al-ua-an-za-tar ša-ak-ki šu-me-e-ša!-an 32/24' [(ḫa)]-aš-š[(a-an-)]na-an-za e-ep-ten na-an A-NA KÁ É.GAL ú-ua-te-it-tin 33/25' [ku-i-iš?-]ša-an Ú-UL-ma ú-ua-te-iz-zi nu ú-iz-zi 34/26' [(a-pí-e-da-ni U)]N-ši-pát i-da-la-u-e-eš-zi / 31/23' her kim (kral) ailesi içinde büyü bilirse, siz o 32/24' (kral) ailesinden olan kişiyi

halde onu Saray Kapısı'na (KÁ É.GAL) getirmeyen kişiler de aynı şekilde suçlu olarak kabul edilmektedirler.

Hitit çivi yazılı belgelerde, kara büyüden, genelde onun sebep olduğu düşünülen sıkıntıların şikayet edildiği durumlarda ya da kara büyü yapıldığı için "kirlenen" ve bu kirlilikten "arınmak" için ona karşı "ak/iyi büyü" yapıldığı zamanlarda bahsedilmektedir.

Kara büyü ölüme kadar götürebilecek şekilde büyük zararlar verebilir, hatta ülkenin huzurunu ve gelişmesini tehdit edebilirdi. Telepinu Fermanı'nda³ belirtilen "Ḫattuša'da büyü sorununu temizleyin" ifadesi, Hitit kraliyet ailesinin bu konudaki hassasiyetini göstermektedir. Zira, Hitit tarihinde görülen pek çok olay bu kaygıları doğrular niteliktedir. I. Ḫattušili, karısının büyücülerle olan ilişkisinden şikayet etmektedir⁴. II. Tuthaliya, karısı Nikalmati ve oğlu ile birlikte ablası Ziplantawija tarafından büyülenmişlerdir⁵. II.Muršili, kendisinin açtığı bir davada, Tawananna'yı karısı Gašulawija'yı büyü ile öldürdüğü gerekçesiyle suçlamıştır⁶. Manna-DUGUD, vekil bebekler aracılığı ile büyüler yapmıştır⁷. III. Ḫattušili, Ḫakmiš kralı iken Arma-Tarḫunda'yı büyücülük yapmakla suçlamıştır⁸.

I. Ḫattušili döneminde büyücülere karşı duyulan tepki, Telepinu Fermanı ile yasal bir nitelik kazanmıştır. Ancak, bütün gayretler, yaşanan olayların da gösterdiği gibi, bu suçun işlenmesini önleyememiştir. Elbette ki bütün bunlar kötü maksatlı yapılmış kara büyü neticesinde ortaya çıktığı düşünülen durumlardır.

Hitit toplumunda esas ilgiyi gören büyü ise; çeşitli sebeplerden dolayı kirlenmiş olan kişi (EN/BEL SISKUR/SÍSKUR) ya da nesneyi, kirlilik durumundan "temizlemek, arındırmak" ve kirliliği bir daha geri dönemeyeceği şekilde "uzaklaştırmak" için yapılan "ak/iyi büyü"dür. Kirlilikten sadece kurban sahibi değil, onun yaşadığı ev ve halkı, hayvanları, giydiği eşyalar, çevresindeki insanlar

yakalayınız ve onu saray kapısına getiriniz 33/25' her kim onu getirmezse, (zamanı gelince) o gelir 34/26' adı geçen o insana kötülük yapar.

³ I. Hoffmann, Theth 11 (1984) s.54-55.

⁴ F.Sommer – A.Falkenstein, Die hethitisch-akkadische Bilingue des Ḫattušili I (Labarna II) (HAB), München 1938, s.16 vd.

⁵ G.Szabó, Ein hethitisches Entsühnungsritual für das Königspaar Tuthaliya und Nikalmati, Theth 1, Heidelberg 1971.

⁶ S.R. Bin Nun, The Tawananna in the Hittite Kingdom, Theth 5, Heidelberg 1975, s.186 vd.

⁷ R.Werner, Hethitische Gerichtsprotokolle, StBoT 4, Wiesbaden 1967, s.66 vd.

⁸ A.Goetze, Neue Bruchstücke zum grossen Text des Ḫattušiliš und den Paralleltexen, MVAeG 34/2, Leipzig 1930, s.77 vd.

yani sahip olduğu her şey aynı şekilde etkilenmektedir⁹. Eğer bu kişi kral ise kirlilik, kraliyet ailesi, tüm ülke ve halkı vb. kapsamaktadır. Bu yüzden büyü ritüelleri sadece insanlara değil, basit nesnelere evlere, kentlere, tüm ülkeye ve hatta tanrılara bile uygulanmaktadır ve hepsinde de amaç “temizlemek”tir (parkueš).

Kirlenmenin sebepleri çok çeşitlidir; kötü maksatlı yapılan büyü, lanet¹⁰, kötü söz¹¹, kötü dil¹² kirlenmiş gıda yedirilmesi¹³ gibi dışarıdan kaynaklanan, yani başkalarının sebep olduğu, ya da cinayet işleme¹⁴, arkadaşının başına vurma¹⁵, kirli maddelere dokunma¹⁶,

⁹ KBo 4.2 IV 23 vd.

¹⁰ Özellikle düşmana karşı yapılmakta ve tanrılardan yardım istenmektedir; (KBo 2.9 I 25 vdd.)’da Ninive’nin İstar’ından, düşman erkeklerini kadına dönüştürme ve kadınların da verimliliğini ellerinden alma isteği buna dair bir örnektir; KBo 1.1 Rs 59 vdd’da ;.. Şuppiluliuma ile Mattiwaza’nın yaptığı antlaşmada şartlı bir lanet söz konusudur: “Eğer sen kralın oğlu Mattiwaza ve siz Hurri insanları bu antlaşmaya sadık kalmazsanız sen Mattiwaza’yı, siz Hurri insanların, bütün ülkenizi, bütün kadınlarınızı ve mülkiyetinizdekilerin hepsini yemin beyleri olan tanrılar yok etsin”” sen Mattiwaza, aldığın ikinci karından, - Mattiwaza, Şuppiluliuma’nın bir kızını kendisine asıl eş olarak almıştır, onun çocukları bu lanetin dışındadır - siz Hurri insanları karılarınızdan, oğullarınızdan ve ülkenizden tohum alamayasınız. Yemin beyleri olan bu tanrılar, çıplaklık ve sefaleti üzerinizden eksik etmesin. Sen Mattiwaza’nın, tahtını yıksın, bu yemin tanrıları sen Mattiwaza’yı ülkenle beraber bir kamış gibi kırsın, ismini ve aldığın ikinci kadının tohumlarını da kurutsunlar, senin ülken için aradığın ilelebet olan barış ülkenden uzak kalsın, zemin bir buzul olsunki ayağımız kaysın, ülkenizin yerleri bataklık olsunki boğulasınız, ama öbür tarafa geçemeyesiniz, sen Mattiwaza ve siz Hurri insanları binlerce tanrı size düşman olsun ve sizler arasında fesatlık çıkarsınlar” (Tercüme, A.Goetze, Kleinasien, München 1957, s.154).

¹¹ idalu uttar; KUB 15.42 II 9-11.

¹² KBo 15.10; G.Szabó, Theth 1, (1971), s.12-47.

¹³ KBo 5.2 I 3-9 ; eğer herhangi biri temiz bir kişiye yemesi için kötü ekme (NINDA-an marşan), ya da kötü yağ (^{UZU} marşan), ya da büyülenmiş ekme ve yağ (NINDA-an ^{UZU} alwanzahhan) ya da ona yemesi için taş evin ekmeğini ya da yağını verirse (ŠA É.NA₄ NINDA-an ^{UZU}) ya da ona, içmesi için kadının vücudunun kanını verirse (ŠA MUNUS tuekkišši ešhar), o kişi kirlenmiş olarak kabul edilir.

¹⁴ I.Şuppiluliuma’nın Genç Tuthaliya’ya karşı işlediği suç Hattuša’da yıllar sonra bile bir salgına neden olmuştur (KUB 14.14; A. Goetze, Die Pestgebete des Muršiliš, KIF 1, Weimar 1927-1930, s.161-204); Kral Ammuna’nın cinayetleri ülkenin gelişmesini olumsuz yönde etkilemiştir (Telepinu Fermanı §20; I. Hoffman, Theth 11 (1984) s. 24-25).

¹⁵ KBo 22.109

¹⁶ ‘kirli’ olduğu düşünülen nesnelere temaslardan uzak kalınması yeni bir kirliliğe yol açmaması bakımından dikkat edilmesi gereken hususlardandır. Büyülenmiş kişiye ait saç, tırnak, tükürük ya da giydiği eşyalar, kullandığı malzemeler de büyülenin etkisi altındadır (V.Haas, RIA 7, (1987-1990), s.237). İçme suyunda bulunan bir kılın o kişiyi ölüme götürecektir bir suç sayılmasının temelinde bu kaygı yatmaktadır

yalan yere yemin etme¹⁷, bedensel temizliğe dikkat etmeme¹⁸ gibi kişinin kendisinin yarattığı durumlardır. Kişinin/nesnenin bunlardan birine maruz kalması sonucunda pek çok istenmeyen durum ortaya çıkmaktadır; halk, ordu ve hayvan sürüsü içinde salgın, üzüm bağlarının verimsizliği, aile bireyleri arasında geçimsizlik, iktidarsızlık, kısırlık, uykusuzluk, kabus görme, huzursuzluk hali; hatta ölüm!¹⁹

İşte, kirlenme yüzünden ortaya çıkan bu olumsuzluklardan kurtulmak, ancak ona karşı “ak (iyi) büyü” yapmakla mümkün olabilirdi. **Ak/iyi büyü olarak adlandırdığımız uygulamalar**, kara büyüden ve diğer sebeplerden kaynaklanan kirlenmelerin yol açtığı olumsuz durumların ortadan kaldırılması için yapılan “*arındırma ve kötülükleri defetme*” ayinleridir.

Toplumun ve bireyin iyiliğine yönelik ak/iyi büyüünün amacına ulaşması için de çeşitli unsurlar vardır. Bu ritüelleri gerçekleştiren kişilerin, ilahi güçleri hatta doğa düzenini kendi tarafına çekme ve bu güçlerden olumlu şekilde faydalanma çabaları ve yetenekleri bu unsurların başında gelmektedir. Bu kişilerin büyü gücüne inanılması, işinin ehli ve ikna gücü yüksek olması gibi özellikler taşıması da ritüelin amacına ulaşabilmesi için gerekli koşullardandır. Her ritüel, ritüeli gerçekleştiren kadın ya da erkek görevlinin tarzını yansıtır. Genelde birkaç kurala dayandırılan özel bazı öğeleri içerir. Bu öğeler, bireysel uygulamaları, gösterilen özen ve kapsamı açısından farklılıklar gösterir. Ancak;

Bu ritüeller farklı olarak gelişmeler de genellikle benzer bir sema doğrultusunda icra edilmektedirler:

(KUB 13.3 Rs.III 21-31) ; “ Ayrıca siz, su taşıyıcılar, su (konusunda) dikkatli olunuz, suyu bir süzgeçle süzünüz, eskiden, ben, Kral, Şanaḫuitta’daki su kabının içinde bir saç teli buldum. Kralın isteği karşı konulmazdı. Ben, Kral, su taşıyıcılara kızdım: “bu kirlilik!” (O zaman) Arnili şöyle (der): ‘Zuliya dışarı çıkmıştı’, Kral ise şöyle (der): ‘Zuliya (en doğru ilahi karara boyun eğmek için) gitsin’. Eğer o temiz ise onun ruhu temizlensin, eğer kirliliğe ise o ölsün” (Tercüme için bk. A.Goetze, ANET (1969) s.207).

¹⁷ KUB 7.41 I 12-17

¹⁸ A.Süel, Hitit Kaynaklarında Tapınak Görevlileri İle İlgili Bir Direktif Metni, Ankara 1985, s.52-55; “ ...eğer herhangi bir kişi için de kadın meselesi olursa, o kadının yanında yatsın, sonra gün ağardığı zaman o derhal yıkansın”.

¹⁹ Ayrıntılı bilgi için bk. A.Ünal, The Role of Magic in the Ancient Anatolien to the Cuneiform Texts from Boğazköy-Hattuša, Essays on Anatolian Studies in the Second Millennium B.C., BMECCJ 3, Wiesbaden 1988, s.71-74.

I- Metnin giriş kısmında ve de kolofonunda, ritüeli gerçekleştiren kişinin adı, unvanı, hangi ülkeden olduğu ve ritüelin ne amaçla yapıldığı belirtilmektedir;

MUNUS^{ŞU.GI} “yaşlı kadın, büyücü” unvanlı Kizzuwatna’lı Maštigga’nın yaptığı ritüelde amaç, kavgalı aile bireylerini barıştırmaktır;

KBo 39.8 IV

- | | |
|--|--|
| 32 DUB.I ^{KAM} QA-TI A-ŪA-AT ^f Ma-aš-
ti-ig-ga MUNUS ^{URU} Ki-iz-zu-Ūa-at-ni | 32 Kizzuwatnalı kadın Maštigga’nın
sözü I. Tablet bitti |
| 33 ma-a-an-kán A-BU DUMU ^{RU} -ja
na-aš-ma MU-DU DAM-ZU-ja | 33 eğer, baba oğlu ile koca karısı ile |
| 34 na-aš-šu-ma ŠEŠ NIN-ja ħal-lu-u-
Ūa-an-zi nu-uš ták-ša-an | 34 ya da erkek kardeş kız kardeşi ile
kavga ederlerse, onları |
| 35 ku-Ūa-pí an-da ti-it-ta-nu-mi | 35 birlikte iken barıştıracam |

Hurma şehrinden Ħantitaššu’nun yaptığı ritüel ise bir erkek ya da kadın için sıkıntılı geçen yıllara karşı yapılmıştır;

KBo 11.14 IV²⁰

- | | |
|---|--|
| 23 DUB.I ^{KAM} A-ŪA-AT ^f Ħa-an-ti-ta-aš-šu
MUNUS ^{URU} Ħur-ma | 23 Hurma şehrinden kadın
Ħantitaššu’nun sözünün birinci
tableti: |
| 24 ma-a-an an-tu-u-ši LÚ-i na-aš-ma
MUNUS-i MU ^{BLA} | 24 eğer, bir insana, kadın ya da
erkek, yıllar |
| 25 ni-ni-in-kán-te-eš QA-TI | 25 sıkıntılı ise, bitti. |

Büyü ritüellerini gerçekleştiren kişiler; LÚ AZU ‘kahin, büyücü’, LÚ ĦAL ‘kahin’, LÚ purapsi ‘kahin’, LÚ MUŠEN.DÙ ‘kahin, kuş yakalayıcı, (fal esnasında) kuş uçuşunu izleyen’, LÚ A.ZU ‘erkek hekim’, LÚ SANGA ‘rahip’, LÚ GUDU₁₂ ‘melhemli rahip’, MUNUS^{ŞU.GI} ‘yaşlı kadın, büyücü kadın’, MUNUS^{ĦašaŪa} ‘yaşlı kadın, büyücü kadın’, MUNUS^{SUĦUR.LÁ} ‘oda hizmetçisi kadın, hizmetçi kadın’, MUNUS^{Ħašnupala} ‘ebe’, MUNUS^{ŠÀ.ZU} ‘ebe’, MUNUS^{A.ZU} ‘kadın hekim’, MUNUS^{katra} ‘tapınak görevlisi kadın’, MUNUS^{Ē.DINGIR^{LIM}} ‘tapınak görevlisi kadın’ gibi unvanlar taşımaktadırlar²¹.

²⁰ Transkripsiyon ve Tercüme için bk. A. Ünal, The Hittite Ritual of Ħantitaššu from the City of Hurma Against Troublesome Years, Ankara 1996, s. 26, 32.

²¹ O.R.Gurney, Some Aspects of Hittite Religion, London 1977, s.45-46; V.Haas, Geschichte der Hethitischen Religion, Leiden-New York-Köln 1994, s.888;

Büyük kavramı Hititlere, Anadolu'nun güneyinde ve güneydoğusunda Hurrice ve Luwice konuşulan bölgelerden, özellikle Kizzuwatna'dan girmiştir²². Metinlerde tespit edilen şahıs isimlerinden anlaşıldığı üzere, Kizzuwatna'da karışık bir nüfus yaşamaktadır. Kizzuwatna'dan elimize ulaşan birçok ritüel metinde kullanılan Hititçe olmayan kelimeler ve ifadelerle göre, bu ritüellerin, Luwicenin (Maštigga ritüeli CTH 404, 405, 454, Zarpija ritüeli CTH 757 gibi) ve Hurricenin (Ammiḫatna ritüeli CTH 471, Kral Pallija'nın ritüeli CTH 475, Papanikri ritüeli CTH 476, Šalašu ritüeli KBo 19.145, gibi) etkisinde oldukları anlaşılmaktadır. Bu ritüel metinlerde Hurrice tanrı adları, Hurrice kavramlar ve az da olsa Hurrice alıntılar yanında daha uzun olarak Luwice kısımlara rastlanmaktadır. Luwice ve Hurrice konuşulan Kizzuwatna'dan çok sayıda görevli Ḫattuša'ya gelmiş ve Hitit sosyal yaşantısında büyük ilgi gören büyü faaliyetlerini icra etmişlerdir. Hitit insanı, üstesinden gelemediği pek çok konuda büyüye yönelmiş, bu konular çeşitlilik gösterdikçe büyü ritüellerinin uygulama alanı da aynı oranda genişlemiştir. Böylece, bu ritüelleri uygulayan görevlilerin her biri farklı bir konuda uzmanlaşmıştır.

Örneğin; Ordu içinde çıkan bir salgına karşı, salgının giderilmesi için, Ašhella'nın, ya da cinayet işleyen bir kişinin suçunun günahından arınması için Maštigga'nın ritüel düzenlemesi buna ilişkin örneklerdir.

II- Bazı ritüellerde ritüeli düzenleyen kişiye yardım eden başka görevliler de yer almaktadır;

“Tanrı İṣhara'nın Rahibi” (LÚSANGA ŠA Dİṣhara) unvanlı Kizzuwatna'lı Ammiḫatna'nın yaptığı ritüelde, yardımcı görevliler olarak LÚMEŠAZU “büyücüler” bulunmakta ve ritüeldeki bazı işlemlerin gerçekleşmesinde yardımcı olmaktadır²³.

G.Torri, Itita: “Bove, Madre del brulicare di Formiche” Alcune Osservazioni sul Rituale di Maštigga (KUB 58. 79), SEL 15, Verona 1998, s.56; “Büyüyle Arınma” ritüellerini icra eden kişilerin çoğunluğunun kadın olması dikkat çekicidir. Bu durum büyü konusunda etkili olan Ḫannahanna, İṣhara, Šaušga, Kamrušepa gibi tanrıçaların çoğunlukta olmasıyla uyum içindedir (G. Beckman, From Cradle to Grave: Women's Role in Hittite Medicine and Magic, Journal of Ancient Civilizations 8, Changchun 1993, s.36).

²² A. Kammenhuber, Kizzuwatna/Kilikien, Die Arier im Vorderen Orient, Heidelberg 1968, s.102; A.Ünal, BMECCJ 3 (1988) s.65; Elementerfiş, Anadolu'da Büyü ve İnanışlar, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003, s.19; M.Popko, Religions of Asia Minor, Warsaw 1995, s.107.

²³ KBo 5.2

“Orduda kötü bir yıl olursa bu ritüeli yaparım” şeklinde başlayan Hapalla’lı Aşhella’nın ritüelinin uygulanmasında başlıca görev ordunun bütün komutanlarına düşmektedir (EN^{MES} KARAŞ). Ordu komutanlarının, krala ve süslenmiş bir kadına reverans yapmasından, kralın da ritüelde yer aldığı gibi bir sonuç çıkmaktadır. Ancak, kralın doğrudan ritüele katılmadığını, sadece çadırı ile temsil edildiğini düşünmek daha doğru olacaktır²⁴.

Dandanku ritüelinde EN SISKUR’un (kurban sahibi) yanında LÜ^{MUŞEN}.DÜ (kuş yakalayıcı, -fal esnasında- kuş uçuşlarını izleyen, kahin) ile LÜ^{MES}.MUHALDIM (aşçılar) ve LÜ^{MES} GİŞ^{GIDRU} (asa adamları) bulunmaktadır. Zarpıia’nın yaptığı ritüelde ise yardımcıları “evin beyi” (EN E^{TIM}) unvanlı görevlidir²⁵.

III- Giriş kısmından sonra ritüelde kullanılan malzemeler sıralanmaktadır;

Ritüel malzemesi olarak, iplikler, yünler, süs eşyaları, araç gereçler, yiyecek ve içecekler, çeşitli hayvanlar, kaplar, değişik malzemelerden yapılmış heykeller, çeşitli madenlerden yapılmış malzemeler ve majik gücü olan daha birçok obje kullanılmaktadır.

Büyü vasıtasıyla temizlenecek kişilerin, yani kurban sahibinin, çoğunlukla kral, kraliçe, zengin kişiler ya da yüksek rütbeli görevliler olduğu görülmektedir. Elbetteki, toplumun daha alt tabakalarında bulunan kişiler de ritüel yaptırımlardır. Ancak onlardan istenen malzemeler ekonomik durumlarına uygun olmaktadır.

KUB 54.65 II²⁶

15' n[u E]N SISKUR řa-ra-a ti- ja-az-zi nu ANŞE [u-un-ni-ja-an-zi]	15' kurban sahibi yukarı geçer ve bir eşek [sevkederler]
16' ma-a-an LÜ ^{MUŞDA} -ma [n]u ANŞE řA IM i-ja-a[n-zi]	16' eğer fakir ise o zaman balçıktan bir eşek yapar[lar]

²⁴ A.M.Dinçol, Aşhella Ritüeli (CTH 394) ve Hititlerde Salgın Hastalıklara Karşı Yapılan Majik İşlemlere Toplu Bakış, Belleten XLI, Ankara 1985, s.30.

²⁵ A.M. Dinçol, Aşhella Ritüeli (CTH 394) (1985) s. 31.

²⁶ H. Klengel, Zu einem Ablenkungszauber bei Krankheit im hethitischen Heer (KUB 54.65) AoF 11, Berlin 1984, s.175-176.

KUB 17.24 II²⁷

16 nu ma-a-an EN SISKUR LÜMÁŠDA nu ħu-u-kán-na I GU ₄ I UDU ħa-[an-ta-iz-zi]	16 eğer kurban sahibi fakir ise kesilmiş bir sığır (ve) bir koyun [hazırlar]
17 ma-a-na-pát ħa-ap-pí-na-an-za-ma nu I GU ₄ VI UDU II MÁŠ.GAL	17 eğer zengin ise bir sığır, altı koyun (ve) iki keçi (ile)
18 ħa-an-ta-iz-zi	18 hazırlar

IV- Ritüelin en önemli kısmı, ritüelde uygulanan “büyü metotları”dır²⁸;

I- Benzetme (=Analoji) Metodu: Doğada olup biten olayların gözlemine dayanan ve Hitit büyü ritüellerinde en çok uygulanan metotlardandır. Bu metodun amacı “benzetme yoluyla istenilen sonucu elde etmek”dir. Bunu yaparken de “benzer benzeri yaratır” ilkesinden hareket edilmektedir. Bu büyü, sözle veya bir eylemle olabileceği gibi ikisi aynı anda da yapılabilir. Sembolik olarak yapılan eylemle veya ifade edilen büyüsel sözlerle gerçek olaylar arasında ilişki kurulur. İstenmeyen durumun, doğada gözlemlenen olaylarla benzerlik kurularak uzaklaştırılması amaçlanır²⁹.

Örneğin, denizden ayrılan balığın bir daha geri dönmemesinin imkansızlığı ile lanetli dillerin kurban sahibinden uzaklaşması ve bir daha geri dönmemesi isteği arasında benzerlik ilişkisi kurulur;

KBo 39.8 I

40 ka-a-aš-ya KU ₆ a-ru-na-aš GU ₄ .MAĦ-aš nu-ya-kán ka-a-aš KU ₆	40 ‘bu balık denizin boğasıdır (dır) ve bu
41 [m]a-a-aĥ-ħa-an a-ru-na-az tuĥ-ħu- uš-ša-at ki-nu-na tuĥ ^{ub} -ša-an-du	41 balığın denizden ayrıldığı gibi, şimdi
42 [a-p]í-da-aš UD-aš EME ^{[H]A} ħu-u-ur-ta-a-uš.....	42 o günün lanetli dilleri (de) (sizden) ayrılımlar’

veya; üzerine su serpilen ateşin söneceği gibi, tanrı yeminini bozan kişinin canlılığının, kuvvetinin ve ailesiyle gelecekteki mutluluğunun da aynı şekilde söneceği belirtilerek iki durum arasında bir benzerlik ilişkisi kurulur;

²⁷ Transkripsiyon ve tercüme için bk. V. Soucek, Randnotizen zu den hethitischen Feldertexten, MIO VIII, Berlin 1963, s.379.

²⁸ Bu konu hakkında bk. V.Haas, RIA 7 (1987-1990) s. 244-251.

²⁹ Ayrıntılı bilgi için bk. A.Ünal, Hititler-Etiler (1999) s.255.

KBo 6.34 IV³⁰

4 nu-uš-ša-an pa-aḫ-ḫu-e-ni u-a-a-tar pa-ap-pār-aš-zi	4 ateşin üzerine su serper
5 nu-uš-ma-aš kiš-an te-ez-zi ki-i-ja-aš-ta	5 ve onlara şöyle söyler : “ bu
6 u-a-ra-a-an pa-aḫ-ḫur GIM-an ki-iš-ta-ti	6 yanan ateşin söndüğü gibi
7 na-aš-ta ku-iš ku-u-uš NI-IŠ DINGIR ^{MEŠ} šar-ri-iz-zi	7 her kim bu tanrı yeminlerini bozarsa,
8 na-an ki-e NI-IŠ DINGIR ^{MEŠ} ap-pa-an-du	8 onu bu tanrı yeminleri onu yakalasinlar
9 na-aš-ta a-pí-el-la TI-tar-še-it LÚGURUŠ-tar-še-it	9 ve sonra onun canlılığı, kuvveti
10 lu-lu-uš-še-it I-NA EGIR UD ^{MI} QA-DU DAM ^{MEŠ} -ŠÚ	10 karısıyla, çocuklarıyla gelecekteki mutluluğu
11 DUMU ^{MEŠ} -ŠÚ QA-TAM-MA ki-iš-ta-ru	11 aynı şekilde sönsün.....

Hitit büyü ritüellerinde, doğada gözlenen pek çok olay, benzetme büyü kapsamında kullanılmaktadır; “incir ve üzüm nasıl tatlıysa, susuz kalan bitki nasıl kurursa, buğdayın tanesi suda nasıl şişerse, siyah kappani nasıl beyaza dönüşmezse, tanrılar için yapılan ekmek tekrar nasıl hamura dönüşmezse, zeytinin içinde nasıl yağı varsa, bal nasıl tatlıysa, taş nasıl ağırsa, kör görmez, kötürüm yürüyemezse, bakır nasıl sert ve kalıcıysa, tuzun nasıl tohumu yoksa ve yeşeremezse, tekerlek nasıl dönerse, arka tekerlek nasıl ön tekerleği yakalayamazsa, kandil nasıl yanarsa, kara toprak üzerine düşen suyu nasıl emerse, ırmağın akıntısı nasıl geri çevrilmezse, gebe kadın, inek ve koyun nasıl doğum yaparlarsa, minik tohum değirmen taşından öğütülmeden nasıl kurtulursa vb. gibi doğadan gözlenmiş daha birçok örneğin analogi büyü kapsamında kullanıldığı görülmektedir³¹.

Ayrıca, doğada bulunan canlı ve cansız varlıkların özellikleri kullanılarak, aşağıdaki örneklerde göreceğimiz gibi, **koruma** ya da **istenmeyen durumu giderme** amaçlı uygulamalar yapılmaktadır;

³⁰ Tercüme için bk. A. Goetze, ANET (1969) s. 353-354.

³¹ Ayrıntılı bilgi için bk. A. Ünal, BMECCJ 3 (1988) s.71-74.

Kötü ruhları kovmak için yapılan ritüelde köpeğin, bekeçi olma özelliği kullanılarak kötü ruhların evin içine sokulmaması için kullanılması;

KBo 4.2 I

22 [nu U]R.TUR.RA ap-pu-uz-zi-ja-aš i-en-zi na-an-ša-an ŠA É ^{TIM}	22 iç yağından küçük bir köpek yaparlar ve evin
23 [G ¹]Š ¹ ha-tal-ua-aš GIŠ-ru-i ti-an-zi nu ki-iš-ša-an me-ma-i zi-ik-ua-az	23 aşıptan eşliğine koyarlar ve şöyle söyler: “sen
24 ŠA LUGAL MUNUS.LUGAL GIŠ ¹ BANŠUR-aš UR.TUR nu-ua-kán UD ^{KAM} -az ma-aḥ-ḥa-an	24 kral ve kraliçenin masasındaki küçük köpek(sin) gündüz
25 da-ma-a-in an-tu-uh-ša-an pá-r-na- aš an-da Ú-UL tar-na-ši	25 başka insanları evin içine bırakmadığın gibi
26 ki-e-ti-ma-ua-kán MI-an-ti kal-la- ar ut-tar an-da li-e tar-na-at-ti	26 geceleri de kötü sözü içeri bırakma”.

ya da iktidarsız bir adam için yapılan ritüelde, kadınlık ve erkeklik sembolü malzemelerin kullanılması;

KUB 9.27 I³²

(Kurban sahibinin eline bir iğ ve öreke verilir, daha sonra kadınlık sembolü olan iğ ve öreke ondan alınır, uzağa bırakılır ve sonra Paškuwatti söyle söyler):

26 [k]a-a-ša-ua-ták-kán MUNUS-tar ar-ḥa da-aḥ-ḥu-un [26 “bak, senden kadınlığı aldım [
27 nu-ua-at-ta EGIR-pa LÚ-tar pí-iḥ- ḥu-un nu-ua-[27 ve sana erkekligi geri verdim [kadın
28 ša-ak-li-in ar-ḥa nam-ma pí-eš-ši- [ja-zi	28 davranışlarından kurtulacak[sım
29 nu-ua-za ša-ra-a LÚ-aš š[a-ak]-li-in [29 ve erkek davranışı [göstereceksin

veya bir evi inşa ederken yapılan ritüelde, bakırın sağlamlılığının vurgulanarak tapınağın da aynı şekilde sağlam olmasının istenmesi bu tür ritüellerdendir.

³² Paškuwatti'nin iktidarsızlığa karşı yaptığı ritüel (CTH 406); transkripsiyon ve tercüme için bk. H.A.Hoffner, A Hittite text in Epic Style About Merchants, JCS 22, New Haven 1968, s.44

KBo 4.1 I

(temellerin altına 1 mina saf bakır, 4 bronz çivi, küçük bir demir çekiç koyulur ve şöyle söylenir)

- | | |
|--|---|
| 8 ka-a-aš-ua ma-aḫ-ḫa-an URUDU
pa-aḫ-ḫa-aš-nu-ua-an-za nam-ma-
ua-ra-aš uk-tu-ri | 8 “bu bakırın sağlam ve ayrıca
ebedi olduğu gibi |
| 9 ki-e-ja-ua É.DINGIR ^{LM} QA-TAM-MA
pa-aḫ-ḫa-aš-nu-ua-an-da e-eš-du | 9 bu tapınak da aynı şekilde sağlam
olsun” |
| 10 nu-ua-ra-at-ta-an da-an-ku-ua-i ták-
ni-i še-er uk-tu-u-ri e-eš-du | 10 ve kara toprağın üzerinde ebedi
olsun. |

2- *Bağlantı Kurma ve Aktarma Metodu:* Bu metotta kurban sahibinin üzerindeki kirliliğin, ritüelde kullanılan malzemelere aktarılması ya da kirliliğin, bedensel kirlilik gibi düşünülüp, kurban sahibinden uzaklaştırılması uygulamalarından yararlanılmaktadır. Aşağıda verdiğimiz örnekler bu bağlantıya aittir;

a) Ritüelde kullanılan çeşitli malzemelere, kurban sahibi, “elleriyle dokunur, baskı yapar, tükürtür, onu devirir” ya da malzemeler “ayaklarının önüne, başına koyulur, üzerinde tutulur, üzerinde çevrilir.....vb.”. Böylece bu malzemelerle **bağlantı kurulur** ve kurban sahibinin üzerindeki kötülükler onlara **aktarılır**. Örneğin;

1- ellerini koymak (dokunmak) (QA-TAM dai-),

KUB 35.48 II³³

- | | |
|--|---|
| 3[(nu ^{MUNUS} ŠU.GI ku-it ININDA
a-a-an ^{DUG} K)U-KU-UB KAŠ ḫar-zi | 3 [(yaşlı kadın, tuttuğu bir adet
ekmeği ve bir)ı]a dolu kabı |
| 4 [(na-at A-NA EN SÍSKUR pa-ra-a)]
e-ep-zi | 4 [(kurban sahibine u)]zadır |
| 5 [(nu-uš-ša-an QA-TAM da-a-i)].... | 5 [(üzerine elini koyar.....)].... |

2- ayaklarının önüne koymak (GİR^{BLA} pıran katta dai-),

KBo 39.8 I

- | | |
|---|---|
| 27 nu ^{MUNUS} ŠU.GI i[š-na-aš] ALAM ^{BLA}
II ALAM.GİS TÚG ua-aš-ša-an-da | 27-28 yaşlı kadın, elbise giydirilmiş
ve başları örtülmüş kilden
heykelleri ve iki ahşap
heykeli, onları |
| 28 na-at-kán SAG.[DU ^{BLA}]-ŠU-NU
ka-ri-ja-an-te-eš nu-uš | |
| 29 A-NA II BE-EL SÍSK[UR Gİ]R ^{BLA}
pı-ra-an kat-ta da-a-i | 29 iki kurban sahibinin ayaklarının
önüne koyar |

³³ Transkripsiyon için bk., H.Otten, Luvische Texte in Umschrift, Berlin 1953, s.45.

3- başlarının üzerine koymak (SAG.DU-ŞUNU dai-),

KBo 39.8 I

29	II ŞU ^{blA} -aš-ma-aš-kán	29	hamurdan iki eli
30 II EME ^{blA}	i[š-na-a]š SAG.DU-ŞU	30 ve iki dili onun başına koyar	
	-NU da-a-i		

4- baskı yapmak (tamaš-),

KBo 39.8 I

(yaşlı kadın, tuzu, içyağını [] ve de balmumunu alır, balmumundan diller yapar [ve onları] iki kurban sahibinin başlarının üzerinde çevirir, sonra onları, onlara uzatır)

55 [(na-at GÜB-la-az ki-iš-š)]a-ra-a[(z	55 [(ve ona sol el)][(e baskı yap(ar)]
an-da) ta-ma-aš-(zi)] ³⁴	

5- üzerinde tutmak (šer ep(p)-),

KBo 39.8 II

26 nu UDU u-un-na-an-zi na-an-kán	26 bir koyunu sevkederler ve onu
MUNUS ^š SU.GI A-NA II BE-EL SÍSKUR	yaşlı kadın iki kurban sahibinin
27 še-er e-ep-zi	27 üzerinde tutar
(... ve şöyle söyler: “ işte (bu koyun) sizin için bir vekil olsun...”)	

6- üzerinde çevirmek (šer arḫa uḫnu-),KUB 35.43 II³⁵

26 [nam-ma-]kán MUNUS ^š SU.GI UDU	26 yaşlı kadın bir koyunu kurban
EN SISKUR še-er a[r-ḫ]a III-ŞU	sahibinin üzerinde üç defa çevirir
ua-aḫ-nu-uz-zi	

(sonra, yaşlı kadın koyunu kurban sahibine uzatır ve o da onun ağzına tükürür)

7- devirmek (laknu-),

KBo 39.8 IV

(her kim huwaši taşlarını aynı yere diktiyse, bak, onlar yıkılacak gibi duruyor, o gün de iki kurban sahibinin ağzından ve dilinden her ne çıktı ise o sözler de aynı şekilde yıkılırlar)

5 nu-kán II BE-EL SÍSKUR NA ⁴ ḫ [(u-	5 (ve sonra) iki kurban sahibi huwaši
u)]a-ši ^{blA} GİR ^{blA} -az la-ak-nu-ua-an-zi	taşlarını ayaklarıyla devirirler

³⁴ Tamamlama için bk., L.J. Rost, Ein hethitisches Ritual gegen Familienzwist, MIO I, Berlin 1953, s.350.

³⁵ H. Otten, LTU (1953) s.43.

8- kırmak (d/tuarnai-),

KBo 39.8 IV

- 14 ^{DUG}DİLİM.GAL-ma II BE-EL 14 bir kabı iki kurban sahibi
SİSKUR GİR-it tu-ua-ar-na-an-zi ayaklarıyla kırarlar
(ve yaşlı kadın şöyle der: “onlar, bütün lanetli sözler (aynı şekilde) kırılımsın)

9- tükürmek (allapaḥḥ-)³⁶,KUB 35.43 III³⁷

- 32' na-aş-ta SAḤ.TUR 32' ve sonra domuz yavrusunu
33' [A-NA EN SÍ]SKUR še-er ar-ḥa 33' [kurban sa]hibinin üzerinde
ua-aḥ-nu-ua-an-zi çevirirler.
34' [na-an? t]u-u-ua-za al-la-ap-pa-aḥ- 34' ve (sonra kurban sahibi) ona
hi (domuz yavrusuna) uzaktan
tükürür

b) Çeşitli renklerdeki ipler, kötülükleri çekmesi için, kurban sahibinin vücuduna dolanır ya da kurban sahibinin elleri, kafası iple bağlanır. Kurulan bu sembolik bağlantı ile kurban sahibinin üzerindeki kötülüklerin ipe aktarıldığına inanılır. Daha sonra ise bu ipler kesilerek ya da çekilerek kurban sahibinden uzaklaştırılır. Bu uygulama şekline ait bazı örnekleri şöyle sıralayabiliriz;

1- ip dolamak (šuil anda ija-),

KBo 39.8 I

- 31 tu-ig-ga-ša-aş-[ma-aş-ká]n 31 onların vücutlarına kırmızı ve
^{SIG}ZA.GÌN ^{SIG}SA₅ şu-u-il an-da mavi yünden ip
32 i-ja-zi 32 yapar

2- ellerini ip ile bağlamak (ŠU^{BLA}-uš iṣḥija-),

KUB 17.12 III

- 16 nu GIG-zi ku-in an-tu-uḥ-ša-an 16 hasta olan insanın
17 na-an PA-NI ZAG.GAR.RA ^{SIG}píd- 17 sunağın önünde ip ile
du-li-it
18 ŠU^{BLA}-[u]š iṣ-ḥi-ja-an-zi 18 ellerini bağlarlar

³⁶ Kurban sahibini içindeki kötülüklerin canlı/cansız bir objeye aktarılmasında “tükürük (iṣṣalli)” bağlantıyı sağlamaktadır.

³⁷ Transkripsiyon için bk. H.Otten, LTU (1953) s.45.

3- ipi çekmek (^{SIG}aşara hıittija-),

KUB 27.67 II

- | | |
|--|---|
| 15 nu-za ^{SIG} a-ša-ra-an da-a-i na-an-ša-
an A-NA BE-LU-TI | 15 (yaşlı kadın) bir bağı alır ve onu
(kurban) sahibinin |
| 16 IŞ-TU GİR ^{MEŞ} -ŞU-NU A-NA
SAG.DU-ŞU ki-e-iz ki-e-iz-zi-ja | 16 ayaklarından kafasına doğru |
| 17 [nu h]u-it-ti-ja-i | 17 çeker..... |

4- ipi kesmek (şuel arha tuḫš-),

KBo 39.8 II

- | | |
|---|--|
| 9 nu-uš-ma-aš-kán | 9 (yaşlı kadın) onlardan
(kurban sahiplerinden) |
| 10 [š]u-ú-il ar-ha tuḫ ^{ub} -ša-ri | 10 ipi kesip ayırır |

c) Ritüellerde en çok başvurulan yöntemlerden su ile (vücutun çeşitli kısımlarını) temizleme, insanın kirliliğinin, yani ayini yaptırma nedeni olan olumsuz durumun, bedensel kirlilik gibi uzaklaştırma çabasının³⁸ bir sonucudur. Suyun içine katılan (^{NA4}nitri, MUN gibi) çeşitli maddelerle suyun temizleme gücü daha da arttırılmaktadır. Ritüellerde su ile yapılan uygulamalara ait bazı örnekler şunlardır;

1- üzerine su serpmek (uatar šara papparš-),

KUB 35.54 Rs.III³⁹

(içine tuz (MUN) eklenmiş suyu eve serper)

- | | |
|--|--|
| 15 A-NA BE-EL SÍSKUR-ja-aš-š[a- a]n
ša-ra-a | 15 (sonra da suyu) kurban sahibinin
üzerine |
| 16 pa-ap-pár-aš-zi | 16 serper |

2- üzerine tatlı süt serpmek , temiz su serpmek (GA.KU₇ šiḫellijaš uatar šara papparš-),

KBo 5.2 III

(bir büyücü önde kapının sağında bulunur, temiz su ile dolu bardağı tutar, (diğer) büyücü ise kapının solunda yer alır ve de tatlı süt (dolu) bardağı tutar, sonra kurban sahibi kapıdan oklarla çıktığı zaman)

- | | |
|--|---|
| 51 LÜ.MEŞ AZU-ma-aš-ši-kán
GA.KU ₇ | 51 büyücüler ise ona (kurban
sahibinin) üzerine tatlı sütü |
| 52 ši-ḫi-il-li-ja-aš-ša ú-i-da-a-ar
ša-ra-a pa-ap-pár-aš-kán-zi | 52 ve de temiz suyu sürekli olarak
serperler |

³⁸ A.Goetze, Kleinasien (1957) s.155.

³⁹ H. Otten, LTU (1953) s.60.

3- başının üzerine (su) dökmek (uatar SAG.DU-ŠU-NU šara lahui-)⁴⁰,

KBo 39.8 IV

(içine ^{NA4} nitri katılmış olan)

- 23 nu-za-kán II BE-EL 23 suyu iki kurban sahibi
SÍSKUR u-a-a-tar I-NA
- 24 SAG.DU-ŠU-NU ša-ra-a la-a-ḫu- 24 başlarının üzerine dökerler
u-a-an-zi

4- yıkamak (uarp),

KUB 12.58 II

- 36 na-aš-ta EN SÍSKUR u-a-ar-pu-u- 36 ve sonra kurban sahibini yıkamak
u-a-an-zi pa-iz-zi için gider

5- ellerini gözlerini yıkamak (ŠU^{ḫLA} IGI^{ḫLA} arra-),

KBo 39.8 IV

(içine ^{NA4} nitri katılmış su ile)

- 24 ŠU^{ḫLA}-ja-za-kán 24 (kurban sahipleri)
ellerini ve de
- 25 IGI^{ḫLA} ar-ra-an-zi 25 gözlerini yıkarlar

6- elini yıkamak (QATI-ŠU arra-),

KUB 32.9 + 35.21 Vs. ⁴¹

- 14 nu ^{MUNUS}ŠU.GI iš-na-a-aš pá-r-k[u- 14 yaşlı kadın hamurdan temiz
in ta-lu-up-pí-]in ar-ḫa pí-eš-ši-iz-z[i] talupı'yi fırlatır
- 15 A-NA BE-EL SÍSKUR pa-ra-a e[- 15 (onu) kurban sahibine uzat[ır ve]
ep-zi nu-za-kán] BE-EL SÍSKUR kurban sahibi (onunla) elini yıkar
QA-TI-ŠU a-ar-r[i]

7- elbiselerini yıkamak (TUG NÍG.LÁM^{MEŠ}arra-),

KBo 5.2 III

(kurban sahibinin çıkarıp attığı elbiseleri, büyücü)

- 59 nu-za ši-ḫi-il-ja-aš ú-i-te-ni-it a-ar-ri 59 temiz su ile yıkar
(büyücü, daha sonra bu elbiseleri kendisi için alır)

⁴⁰ KBo 5.2 III 55-56'de temiz su, su kabından, kurban sahibinin üzerine dökülür (55 ši-ḫe-il-li-ja-aš 56 u-a-a-tar IS-TU ^{DUG}ME-E še-er ar-ḫa la-a-ḫu-i).

⁴¹ Transkripsiyon için bk., H.Otten, LTU (1953) s.28.

d) Kurban sahibinin, taranması, ovulması, silinmesi, fırçalanması, ona bir bitki ya temizlik malzemesi ile masaj yapılması şeklindeki uygulamalar⁴² da yine kirliliğin, fiziksel kirlilik gibi uzaklaştırılması düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Örneğin;

1- ovmak, sürmek (uarš-),

KBo 39.8 IV

(yaşlı kadın tiwarija olarak adlandırılan güneş bitkisini alır ve onu)

18nu II BE-EL SÍSKUR tu-ik- 18 iki kurban sahibinin vücuduna
ku-uš ua-ar-ši sürer

2- taramak (kišai-),

Tunn. II⁴³

66 na-an^{MUNUS}SUHUR.LA₅ ku-e-iz-zi 66 ve onu tapınak görevlisi kadın
ja IŠ-TU^{GIŠ}GA.ZUM

67 kat-ta I-ŠU ki-ša-a-iz-zi 67 bir kez tarar

3- silmek (arḫa anš-),

KUB 24.13 III

(yaşlı kadın bir temizlik malzemesi olan parneški'yi alır) ve onu (kurban sahibini)

16' na-an ar-ḫa a-an-ši-iš-ki-iz-zi 16' (onunla) tamamen siler

4- fırçalamak (arḫa šarrišk-),

Tunn. III⁴⁴

6 ka-a-ša^{GIŠ}šar-ra-an ḫar-mi nu-za 6 bak, fırçayı alacağım ve (o) on iki
ku-iš 12^{UZU}[ÚR] uzvundan

7 i-da-la-u-ua-az pa-ap-ra-an-na-az 7 kötü kirliliği tamamen ayırdı
ar-ḫa šar-[ri]-iš-ki-it

5- yalamak (lip-),

KUB 35.148 III

(köpek yavrusu nasıl 9 uzvunu yalarsa)

17' ki-i-el-la ḫa-ap-pí-eš-na-aš i-na-an 17' bunun da uzuvlarından hastalığı
QA-TAM-MA aynı şekilde

18' li-ip-du 18' yalasın

⁴² Bk. V. Haas, RIA 7 (1987-1990) s. 249.

⁴³ Transkripsiyon için bk., A.Goetze, The Hittite Ritualof Tunnawi, AOS 14, New Haven, Connecticut 1938, s.16-17

⁴⁴ Transkripsiyon ve tercüme için bk., A.Goetze, Tunnawi (1938) s.16-17.

6- vücuduna baskı yapmak, bastırmak (RAMANU anda tamaş-),

KUB 32.9 + 35.21 Vs.⁴⁵

- | | |
|---|---|
| 1 [nu-za ^{MUNUS} ŞU.]GI iş-na-a-aş pár-ku-i[n ta-lu-up-pí-in da-a-i na-an-şa-an A-NA BE-EL SÍSKUR] | 1 [yaşlı kad]ın hamurdan tem[iz talupi'yi alır ve onu kurban sahibinin] |
| 2 [A-NA R]A-MA-NI-ŞU an-da tam[a-aş-zi | 2 kurban sahibinin vücuduna (onunla) bastırır |

e) elbisenin altında tutmak (^{TÜG}şeknu kattan ep-); Kötülüklerin, saklanmak suretiyle kurban sahibinden uzaklaştırılacağı düşüncesine yönelik bir harekettir;

KBo 39.8 III

(kilden yapılmış bir işnuri kabını)

- | | |
|--|---|
| 24 na-at ^{MUNUS} ŞU.GI A-NA II BE-EL SÍSKUR | 24 yaşlı kadın onu iki kurban sahibinin |
| 25 ^{TÜG} şe-ik-nu-ua-aş kat-ta-an e-ep-zi | 25 elbisesinin altına tutar (saklar) |
- (ve şöyle söyler: “.....size (söylenen) kötü sözleri (bu kap) aynı şekilde saklasın)

f) elbiselerini fırlatıp atmak (^{TÜG}NÍG.LÁM^{MES} arḫa peššija-); Kirli olduğu düşünülen kişinin saç, tırnak, kirpik, diş, tükürük gibi fizyolojik öğelerinin yanı sıra, giyim kuşamı ve günlük hayatta kullandığı eşyalarının da “parça bütüne aittir” ilkesi gereği kirli olduğu ve bunlarla temas eden kişilerin de aynı şekilde kirleneceği düşüncesi ile bunların yok edilmesi, ya da ortamdaki uzaklaştırılması gerekmektedir⁴⁶. Kurban sahibinin, giydiği elbiseleri çıkarıp atması böyle bir ihtiyat gereğidir;

KBo 5.2 III

- | | |
|---|--|
| 58 nu-za ^{TÜG} NÍG.LÁM ^{MES} ar-ḫa pí-eš-ši-ja-zi | 58 ve (kurban sahibi) elbiselerini fırlatıp atar |
|---|--|

g) ateşin içinden geçmek (IZI ištarna arḫa uua-); Temizliği amaçlayan büyü ritüellerinde, kurban sahibine uygulanan en etkili

⁴⁵ Transkripsiyon için bk., H.Otten, LTU (1953) s.28.

⁴⁶ bk. S.Veyis Örnek, İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane, İstanbul 2000, s.143-144.

yöntemlerden biri de onu ateşin içinden geçirmektir. Ateşin arasından geçen kurban sahibinin bütün kirlerini ve üzerindeki lanetleri ateşin içinde bırakarak temizlendiği kabul edilmektedir;

KUB 9.32 Rs.⁴⁷

- | | |
|--------------------------------------|------------------------------------|
| 3 [(nam-ma IZI)] 2 AŞ-RA u-a-ar-nu- | 3 sonra iki yerde ateş yakarlar ve |
| an-zi na-at-[(kán iš)]-tar-na ar-u-a | arasından |
| 4 [(ú-u-a-an-)]zi | 4 [(geçerli)]er |

h) kapıdan çıkmak (KÁ.GAL para u-a-)⁴⁸; Kapı, temizlik ve kirlilik arasında bir sınır görevi üstlenmiştir. Kurban sahibinin kapıdan geçirilmesi ile, kötü güçlerin dışarıda bırakıldığına inanılmaktadır;

KBo 5.2 III⁴⁹

- | | |
|-------------------------------------|-----------------------------------|
| 39 na-an-kán KÁ.GAL-az pa-ra- | 39 ve onu (kurban sahibini) |
| a ú-u-a-te-iz-zi | kapıdan çıkarır |

ı) Büyü ile arınma ritüellerinde temizliğin sembolü olarak görülen çeşitli madenler temizleme malzemesi olarak kullanılmaktadır⁵⁰;

1- ağzına gümüş koymak (KÙ.BABBAR išši anda dai-),

KBo 5.2 IV

- | | |
|--------------------------------|------------------------------|
| 60 nu-kán A-NA EN SÍSKUR | 60 ve (büyücü) gümüşü kurban |
| KÙ.BABBAR iš-ši-i an-da da-a-i | sahibinin ağzına koyar |

(ve şöyle der: “tanrıların, erkek ve kadın tanrıların huzurunda gümüş gibi temiz ol”)

⁴⁷ Transkripsiyon ve tercüme için bk., A.M.Dinçol, Aşhella Ritüeli (CTH 394) (1985) s.18

⁴⁸ Yenilgi almış bir ordu, böyle bir kapıdan geçirilirse, temizlenmiş ve artık savaş kazanabilir duruma gelmiş olarak kabul edilir (KUB 17.28 IV 49 vdd); bk. A. Goetze, Kleinasien (1957) s. 156).

⁴⁹ Aynı metin III 50-51’de kurban sahibi kapıdan oklarla çıkmaktadır (50EN SÍSKUR KÁ.GAL GI^hA 51 pa-ra-a ú-iz-zi).

⁵⁰ V. Haas-G.Wilhelm, Hurritische und luwische Riten aus Kizzuwatna, AOAT 3, Kevelaer/Neukirchen-Vluy 1974, s.38-41.

2- demirden dilleri ağzına koymak (işşaz lalan AN.BAR-aş dai-),

KBo 17.1 I

18 [DUM]U É.GAL LUGAL-aş
MUNUS.LUGAL-aş-ša iš-ša-az-
mi-it la-a-la-an AN.BÁR-aş

18 [sara]y görevlisi kral ve de
kraliçenin ağzına demirden dilleri

19 [d]a-a-i

19 koyar

Bağlantı kurma ve aktarma metodunda uygulanan davranış biçimlerine verdiğimiz bu örneklerde de görüldüğü gibi; yapılan bu işlemler neticesinde, kurban sahibi ile bu maddeler arasında ilişki kurulur. Bu ilişkiyle, kurban sahibinin üzerinde olduğu düşünülen kötülükler, bu malzemelere aktarılır. Artık kirlenmiş olan bu malzemelerin de – canlı/cansız – yeni bir kirliliğe yol açmaması için ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bu sebeple; canlılar öldürülerek, gömülerek, kesilerek ya da salıverilerek; cansızlar ise kırılarak, yakılarak, saklanarak vb. ortamdaki uzaklaştırılır.

3- *Özdeşleştirme ve Yerine Geçme Metodu*: Yerine geçme kavramı pekçok ritüelde görülmektedir. Eski ve modern, çeşitli uygarlıklarda değişik biçimlerde ortaya çıkmaktadır⁵¹. Bir kişinin/nesnenin yerine başka bir kişinin/nesnenin “vekil olarak geçmesi” onunla “özdeşleştirilmesi” ve bu vekilin üstlendiği kötülükleri çok uzaklara “taşınması” esasına dayanan bir uygulamadır.

Literatürde, Tanrıça Ištar’ın yer altı dünyasından kurtulması ve yerine çoban Tanrı Dumuzi’in geçmesiyle ilgili çok eski bir Mezopotamya öyküsünden başlayarak pek çok yerine geçme örneği bulunmaktadır⁵². II. Murşili’nin konuşma özüründen kurtulması için, bütün eşyalarının bir sığır (GU₄) ile Kummani şehrine gönderilmesi ve orada Fırtına Tanrısı için yakılması⁵³, yine II. Murşili’nin, çaresiz bir hastalığa yakalanan karısı Gaššulawija’nın hastalığının çaresi olarak, güzel bir kadını Lelwani’ye feda etmesi⁵⁴, “yerine geçme” kavramına Hitit kraliyet ailesinde gösterilen ilginin dikkat çekici örnekleridir.

⁵¹ J.G.Frazer, Altın Dal, Dinin ve Folklorun Kökleri II, (çev. Mehmet H.Doğan), İstanbul 1992, s.170-202.

⁵² T.R.Bryce, Hitit Dünyasında Yaşam ve Toplum, Ankara 2003, s.221.

⁵³ A.Goetze-H.Pedersen, Sprachlähmung, Kopenhagen 1934, s.4-13.

⁵⁴ (CTH 380) KBo 4.6, 10-15.

Hitit büyü ritüellerinde kurban sahibinin yerine geçme iki şekilde olmaktadır:

1- tarpalli 2- nakkušši

tarpalli; Luwice tarpai-⁵⁵ “temsil etmek, değiştirmek” fiilinden türemiş bir kelime olan tarpalli için ”Bild, (ritueller) Personalersatz, Ersatz, Substitut” (resim, tasvir, vekil) anlamları verilmiştir⁵⁶. Bu kelimenin Hurrice karşılığı puḫugari “remplacement, échange” (yerine koyma, değiştirme)⁵⁷dir. tarpalli, ritüellerde kurban sahibinin yerine vekil olarak seçilen ve vekalet ettiği kişiye yönelen kötülükleri üzerine çeken canlı ve cansız objelerdir. Bu objeler ritüel esnasında üstlendikleri kötülüklerle birlikte **yok edilmektedirler**.

Ritüel metinlerde görevlendirilen tarpalli-’ler canlı ve cansız olarak bulunmaktadır;

KBo 39.8 II

26 nu UDU u-un-na-an-zi na-an-kán MUNUS ŠU.GI A-NA II BE-EL SÍSKUR	26 bir koyunu sevkederler ve onu yaşlı kadın iki kurban sahibinin
27 še-er e-ep-zi nu ki-iš-ša-an te-ez-zi ka-a-ša-ua-aš-ma-aš	27 üzerine tutar ve şöyle söyler: “İşte sizin için bir
28 tar-pa-al-li-iš nu-ua-aš-ma-aš tu-ig- ga-aš tar-pa-al-li-iš	28 vekil, vücutlarınız için bir vekil
29 e-eš-tu	29 olsun
32 nu te-e-kán píd-da-an-zi nu-kán UDU kat-ta-an-da ḫa-at-ta-an-zi	32 yeri kazarlar koyunu aşağıda keserler

Daha sonra, kurban sahipleri, kendileri için vekil olarak görevlendirilen bu koyunun ağzına tükürerek (II 31) içlerindeki lanetleri koyuna aktarırlar. Ve artık kirlenmiş olarak kabul edilen koyunu kazdıkları çukurun içinde keserler (II 32). Böylece koyun, tükürük vasıtasıyla içine hapsedilen lanetlerle birlikte, sonsuza kadar kurban sahiplerinden uzaklaştırılmış olur.

⁵⁵ E.Laroche, Dictionnaire de la langue louvite, Paris 1959, s.106.

⁵⁶ J. Friedrich, Hethitisches Wörterbuch, Heidelberg 1952, s.216; Hethitisches Wörterbuch Erg.2, Heidelberg 1961, s.25; H. Kronasser, Etymologie der hethitischen Sprache, Wiesbaden 1966, s.137; H.M. Kümmel, Ersatzrituale für den hethitischen König, StBoT 3, Wiesbaden 1967, s.146.

⁵⁷ E.Laroche, Glossaire de la Langue Hourrite (A-L), RHA 34, Paris 1976, s.204.

Aşağıdaki metne göre, tarpalli olarak kullanılan hayvanın cinsiyetinin, sunulan kişinin cinsiyetine uygun olduğu da kabul edilmektedir⁵⁸.

KBo 9.129 Vs.

5 nu ma-a-an LÚ-aš nu-uš-ši GU ₄ .MAḪ [5 eğer erkek ise ona bir boğayı[
6 tar-pa-al-li-in i-ja-an-zi na-[an-kán	6 vekil yaparlar ve o[nu
7 I-NA Ē-ŠÚ [x] an-da ḫa-at-ta-a-an[-zi	7 ve onun evinde [] keserle[r,
8 ma-a-na-aš MUNUS-za-ma ^{GU₄} ÁB	8 fakat eğer bir kadın ise, bir
tar-pa-al-li-[in	ineği vekil[
9 [i]- ja-an-zi na-an ḫa-at-ta-an[zi	9 yaparlar ve onu keserler[

İnsanların da tarpalli olarak kullanılabilirdiği gösteren aşağıdaki metinde, tarpalli'lerin canlı olduğu özellikle belirtilmiştir;

KUB 17.18 Vs.II

17 nu ḫu-u-iš-ya-an-du-uš nam-ma	17 ayrıca canlı vekilleri, bir kadın ve
tar-pa-al-li-uš LÚ MUNUS-ja a[n-da]	de bir erkeği
18 ú-ya-da-an-zi	18 getirirler

Canlı tarpalli'lerden başka, çeşitli nesnelere de bu görevi üstlendiklerini görüyoruz;

KBo 39.8 IV

11 [ka-a-ša-u]a ^{DUG} ÚTUL SAG.DU-	11 işte bu tencere sizin başınız için
KU-NU tar-pa-al-li-iš	vekil(dir)

Daha sonra bu kap yaşlı kadın tarafından kırılmaktadır;

13 nu ^{DUG} ÚTUL ^{MUNUS} ŠU.GI	13 ve yaşlı kadın tencereyi
tu-ya-ar-ni-iz-zi	kırar.

Tanrılar için de tarpalli verildiği bir kütüphane katalogundan anlaşılmaktadır;

KUB 30.42 IV⁵⁹

3 DUB.II ^{KAM} ma-a-an LUGAL	3 İkinci tablet: eğer, kral, kraliçe,
MUNUS.LUGAL DUMU ^{MEŠ}	prensler ve de yerin
LUGAL-ja ták-na-aš	
4 ^D UTU-i tar-pa-al-li-ja-aš pí-an-zi	4 güneş tanrısına tarpalli koyarlarsa,
QA-TI	bitti.

⁵⁸ van Brock, Substitution rituelle, RHA 65, Paris 1959, s.121.

⁵⁹ Transkripsiyon için bk. E.Laroche, CTH (1971) s.163.

Ritüellerden edindiğimiz bilgilere göre, tarpalli- olarak kullanılan nesnelere kırılarak, yakılarak, canlılar ise, öldürülüp gömülerek yok edilmekte, ancak, insanların akıbeti hakkında bilgi verilmemektedir.

nakkušši; Hurrice, nakk- “göndermek, salıvermek, gitmesine izin vermek”⁶⁰ fiilinden türetilmiş bu kelime “her türlü kötülüğü bir yerden başka bir yere taşıyarak uzaklaştırması için salıverilen canlılar”⁶¹ olarak tanımlanmaktadır. Ritüeldeki sembolik işlevi kendilerine yüklenen kötülükleri çok **uzaklara taşımaktır**. Aşağıdaki metin, nakkušši'nin işlevini açık bir şekilde göstermektedir;

KBo 43.319

6' nu-ua ŠA EN SISKUR ua-aš-túl ha- ra-a-t[ar	6' kurban sahibinin suçunu, kırgınlı- ğın[ı
7' iš-ħa-aħ-ru na-ak-ku-uš-ši-iš da[- me-da	7' gözyaşını nakkušši başka bir yere [
8' pí-e-da-a-ú	8' götürsün.

Bu sebepten dolayı, nakkušši olarak görevlendirilen canlıların – tarpalli'lerin aksine – öldürülmemeleri, kötülükleri kurban sahibinden uzaklaştırmak için özellikle serbest bırakılmaları gerekmektedir;

KBo 5.2 III

30 na-aš-ta MÁŠ.TUR na-ak-ku-uš- ša-ħi-ti A-NA DINGIR ^{LIM} DINGIR.LÚ ^{MES}	30-31 sonra erkek tanrılara ve de kadın tanrılara bir keçiyi nakkušši olarak bırakır.
31 DINGIR ^{MES} .MUNUS ^{MES} tar-na-i	

nakkušši'nin bir tanrı için söz konusu kötü şeyleri uzaklaştırmada kullanıldığı görülmektedir; Hĥu

KUB 29.7 Rs.⁶²

59 ki-iš-ša-an me-ma-i ku-it ku-it i-da-a-lu ut-tar NI-IŠ DINGIR ^{LIM} ĥu- u-ur-ta-iš	59 şöyle söyler. “Tanrının huzurunda , kötü söz yemin, lanet,
60 [pa-ap]-ra-a-tar PA-NI DINGIR ^{LUM} i-ja-an na-at ki-e na-ak-ku-uš-ši-e-eš A-NA DINGIR ^{LIM} pí-ra-an ar-ħa	60 kirlilik, her ne yapılmışsa bu nakkušši'ler onu tanrı için uzağa
61 pí-e-da-an-du DINGIR ^{LUM} -ma EN SÍSKUR-ja a-pí-e-ez ud-da-a-na-az pár-ku-ua-e-eš a-ša-an-du	61 götürsünler. Tanrı ve de kurban sahibi o meseleden temizlenmiş olsunlar.

⁶⁰ E. Laroche, RHA 34 (1976) s. 176-177.

⁶¹ van Brock, RHA 65 (1959) s. 132-139

⁶² Tercüme için bk. A.Goetze, ANET (1969) s.346.

nakkuşsi olarak insanın da kullanıldığını görmekteyiz;

KUB 7.21 Vs.?

8' I LÚ A-NA LUGAL na-ak-ku-uš-[ša- 8' kral için bir adam nakkuşsi olarak
hi-ti [bırakılır

Ayrıca bir çok ritüel metinde nakkuşsi olarak adlandırılmayan ancak nakkuşsi'nin 'kötülükleri uzaklara taşıma' görevini üstlenmiş çeşitli hayvanlar bulunmaktadır⁶³.

Ambaşsi ritüelinde (CTH 391) bir fare PÉŞ.TUR ile kötülük, uzaklara, yüksek dağlara, tepelere vadilere taşınmaktadır;

KUB 27.67 II⁶⁴

37ar-ḫa-ua-aš-ma-aš-kán	37 ve onları
38 da-aḫ-ḫu-un i-da-a-lu nu-ua-ra-at- kán A-NA PÉŞ.TUR	38 kötü (lükleri) senden aldım ve onları bir fareye
39 ne-eḫ-ḫu-un nu-ua-ra-at ka-a-aš PÉŞ.TUR pá-r-ga-u-ua-aš ḪUR.SAG ^{MEŠ} -aš	39 çevirdim (yükledim), bu fare, yüksek dağlara,
40 ḫal-lu-u-ua-a-aš ḫa-a-ri-ja-aš da-a-lu-ga-u-ua-aš KASKAL ^{BLA} -aš pí-e-da-a-ú	40 derin vadilere, (çıkacağı) uzun yolculuklarda onları da götürsün

Puliša ritüelinde (CTH 407) salgın hastalık bir boğa (GU₄.MAḪ) ile düşman ülkesine taşınmaktadır;

KBo 15.1 I⁶⁵

37..... nu-[ua ki-i ŪS-an ka-a- (aš GU ₄ .MAḪ)]	37 bu boğa bu salgını
38 [(EGİR)-pa] I-NA KUR ^{LÚ} KUR pí-e-da-ú[.....]	38 tekrar düşman ülkesine götürsün

Dandanku ritüelinde (CTH 425) ülkede ve orduda görülen salgını bir eşek (ANŞE) düşman ülkesine taşımaktadır;

⁶³ O.R.Gurney, Some Aspects of Hittite Religion (1977) s.47-52.

⁶⁴ Tercüme için bk., A.Goetze, ANET (1969) s.348.

⁶⁵ Transkripsiyon ve tercüme için bk. Kümmel, StBoT 3 (1967) s.114-115.

KUB 7.54 III

15' [z]i-ik-ua ^D I-ja-ar-ri-iš ki-e-da-ni	15' sen tanrı Yarri! Bu
16' [KU]R-e KARAS ^{H^{LA}} -ia i-da-lu i-ia-at	16' ülkeye ve de ordulara kötülük yapıldı ise
17' [n]u-ua-ra-at ka-a-aš ANŠE kar-ap-du	17' bu eşek onu ortadan kaldırsın
18' [n]u-ua-ra-at I-NA KUR ^{L^U} KÚR pí-e-da-a-ú	18' ve onu düşman ülkesine götürsün

“kötülükleri taşıyan” araç olarak bir canlı kullanılmasına rağmen Şamuha kentinin ayininde kötü sözleri, lanetleri taşıması için cansız bir nesne, bot, kullanılmıştır⁶⁶.

KUB 29.7 Vs.⁶⁷

53 ki-iš-ša-an me-[ma-i k]u-u-un ma-a-aḥ-ḥa-an ^{GIŠ} MÁ ÍD-as pa-r[a-a p]f-e-da-aš	53şöyle der: “nehirin bu gemiyi uzaklara götürdüğü gibi
---	---

(ve gemiden hiçbir iz kalmadığı gibi, her kim tanrının huzurunda kötü bir söz söylemiş, lanet etmiş ve kirlilik yapmış ise, nehir onları aynı şekilde götürsün ve gemiden iz kalmadığı gibi, tanrının huzurunda kötü sözler olmasın).

4-Tanrılara Sunma ve Tanrılardan Yardım İsteme: Bir takım kötü olaylar tanrıların verdiği bir ceza olarak düşünülmektedir. Tıpkı Arzawa'lı Uḥḥamuwa'nın yaptığı ritüelde belirtildiği gibi;

KUB 9.31 II 43-45⁶⁸

43 <i>UM-MA</i> ^{URU} Uḥ-ḥa-mu-u-ua LÚ Ar-za-u-ua ma-a-an-kán ŠA KUR ¹⁷¹	43 Arzawa'lı adam Uḥḥamuwa şöyle (der): Eğer ülkenin içinde (insanlar)
44 ak-ki-iš-ki-it-ta-ri na-at ma-a-an ku-u-ru-ra-aš ku-[(iš)]-ki	44 ölüyorsa ve eğer bunu herhangi bir düşman (ülkesinin)
45 DINGIR ^{LIM} i-ja-an ḥar-zi nu ki-iš-ša-an i-ja-mi	45 tanrısı yapıyorsa ona şöyle yapacağım

Tanrıya, tekrar Hatti ülkesinin tarafını tutması ve dost olması için çeşitli renklerde iplerle süslenmiş bir koç getirilir ve bu koç düşman ülkesine giden yola sürülür. Bu yapılırken de şöyle söylenir; “düşman ülkesinin hangi tanrısı bu vebaya neden olduysa,

⁶⁶ Tercüme için bk. A. Goetze, ANET (1969) s.348.

⁶⁷ Transkripsiyon ve tercüme için bk., R. Lebrun, Şamuha, Louvain-la-Neuve 1976, s.124, 131.

⁶⁸ Tercüme için bk., A. Goetze, ANET (1969) s.347.

bak, şimdi seninle barışmak için bu koçu getirdik, ey Tanrı! Hayvan sürüsünün güçlü olduğu gibi, barış koçla sağlansın, sen, vebaya sebep olan Tanrı, Hatti ülkesiyle barış, tekrar Hatti ülkesinin tarafını tut!"

Aynı şekilde kötü bir yıla karşı yapılan Hapalla'lı Aşhela'nın ritüelinde de ordudaki salgına sebep olan yine bir tanrıdır;

KUB 9.32 I⁶⁹

1 <i>UM-MA</i> ^m Aš-ḫi-la LÚ KUR ^{URU} Ḫa-pal-la	1 Hapalla'lı Aşhela şöyle (söyler):
2 ma-a-an MU ^{KAM} -za ḫar-ra-an-za KARAŠ-ja-kán an-[da ki-ša-ri]	2 orduda kötü bir yıl olursa
3 nu ki-i SÍSKUR DÛ-mi	3 bu kurbanı yaparım.

Tanrıyı yatıştırmak daha doğrusu kandırmak için yine süslenmiş bir koç hazırlanır ve şöyle söylenir: " hangi tanrı yüz çevirirse, hangi tanrı bu salgına sebep olduysa, bak, bu koçları senin için bağladım (onlarla) tatmin ol!"

Ritüeli yapan kişiler, ne kadar işinin ehli olurlarsa olsunlar, kızgın ya da işbirliği yapmaya yanaşmayan bir tanrı karşısında bu özellikleri bir işe yaramazdı. Ritüelin başarıya ulaşması için, tanrıların yanlarında olmaları ve onlara yardım etmeleri gerekliydi.

Bu sebepten, ritüellerde, tanrılar için çukurlar kazılır ve tanrıların kendilerini duyması için bir elbise iğnesine iliştirilmiş gümüş bir kulak (KUB 15.31 II 17-18) ve onların yukarı çıkmasını kolaylaştırmak için gümüşten (KUB 15.31 II 17-18) ya da bakırdan (KBo 17.94 III 25-26) bir merdiven (^{GIŠ}KUN₅) çukura koyulur⁷⁰.

Yardım için çağırılan tanrılara da zengin kurbanlar sunmak gerekmektedir. Ancak o zaman öfkelenmezler ve ritüelin başarılı olması için yardım ederlerdi;

KBo 43.19

21 EN SISKUR pár-ku-e-eš-ua-ra-at a-ša-an-du	21 onlar, kurban sahibini temizlemiş olsunlar
---	--

(ay tanrısı, tanrıça Išhara, onu temizlemiş olsunlar, tanrıça Ḫepat ve de tanrıça Mušuni onu temizlemiş olsunlar)

⁶⁹ Transkripsiyon ve tercüme için bk., A.M.Dinçol, Aşhella Ritüeli (CTH 394) (1985) s.11, 23.

⁷⁰ V.Haas, RIA 7 (1987-1990) s.250

6- *Kefaret Ödeme*: Kefaret, “işlenen bir günahın bağışlanması için yapılması ya da verilmesi gereken” şeklinde tanımlanabilir. Bazı ritüellerde belirtildiğine göre, bir kişiyi yaralama, öldürme gibi karşı tarafı mağdur edecek bir suç/günah işlenmesi durumunda zarar veren kişi zarar gören kişinin mağduriyetinin kefareti ödemesi gerekmektedir.

Cinayet işleyen (eşhar iia-) bir kişinin bu suçunun günahından arınması için yaptığı ritüeli bu duruma örnek olarak verebiliriz;

KUB 17.26 I⁷¹

12 nu EGIR UDU an-tu-uh ₃ -ša-an ti[- it-ta-nu-an-zi ma-a-an	12 koyunun arkasına bir insanı yer[leştirirler, eğer
13 LÜ-iš ku-na-an-za nu LÜ-an [(ti- it-ta-nu)-an-zi (ma-a-an-mu MUNUS-iš)	13 bir adam öldürülmüşse, bir adamı [yerleştirirler eğer bir kadın
14 [ku-n]a-an-za nu MUNUS-an ti-it- [ta-nu-an-zi	14 öldürülmüşse bir kadını yerleş[tirirler.

V. Ritüelde, zaman zaman başka dilden öğelere de yer verilmektedir;

Ritüeller çıktığı belli kült bölgelerinin geleneksel dillerini yansıtmaktadır. Hatti, Luwi, Pala, Hurri ve Babil dilleri ritüellerde belli ölçülerde kullanılmaktadır. Birçok ritüelde, ritüeli gerçekleştiren kişinin, bu dillerdeki bilgisi ritüel terminolojisiyle sınırlı kalsa da ritüelin etkili olabilmesi için bazı sözleri bu dilde kullanmasının gerekli olduğu düşünülmektedir;

KBo 5.2 II⁷²

21 na-as-ta ^{LÜ} AZU an-da hur-li-li ki- iš-ša-an me-ma-i	21 sonra büyücü hurrice şöyle der :
---	--

KUB 35.43 II

28 [^{MUNUS} ŠU.G]I-ma lu-ú-i-zi kiš-an hu-u-uk-z[i]	28 [yaşlı kadı]n ise luwice şöyle dua eder :
--	--

⁷¹ Tamamlama, KUB 17.25 I'e göre.

⁷² Hurrice bölüm için bk. L.Murat, Kizzuwatna'lı Rahip Ammihatna'ya Ait Bir Ritüel Metin (CTH 471), Ankara 2002, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

VI- Bazı ritüellerde başlama zamanları verilmektedir;KBo 21.41 + KUB 29.7 Rs.⁷³

21 ne-ku-za me-ḫ[ur m]a-a-ah-ha-an 21 adı geçen günde, bir yıldızın
a-pí-e-da-ni-pát UD-ti MUL-aš atladığı akşam vakti

ya-at-ku-zi....

KBo 5.2 II

29 ma-a-an lu-uk-kat-ta ^DUTU-uš-kán 29 ertesi gün güneş doğunca büyüğü
u-up-zi nu ^{LÚ}AZU

30 SÍSKUR ḫu-u-ma-an ša-ra-a da-a-i 30 kurbanların tümünü yukarı alır

KUB 7.2 I

24 nu-kán ku-it-ma-an ^DUTU-uš na-ṽi 24 güneş henüz doğmadan

ú-iz-zi

KBo 5.8 III

22 lu-uk-ta-at 22-23 ertesi gün güneş doğduğu
zaman

23 ma-aḫ-ḫa-an-ma-kán ^DUTU-uš u-
up-ta

şeklinde belirtilen zamanları, ritüelin yapılması için seçilen zamanlara örnek olarak verebiliriz. Başlama zamanları yanında ritüeldeki kimi olayların gerçekleştirilmeleri için seçilen zamanlar da aşağıdaki örneklerde görüldüğü gibi özenle belirtilmiştir;

KBo 5.2 IV

27 ma-aḫ-ḫa-an-ma 27-28 ikinci vakti geldiği zaman

28 mi-iš-ti-li-ja me-ḫur ti-i-e-iz-zi

29 II ḫu-up-ru-uš-ḫi-e-eš ḫa-an-da-a-
an-zi 29 iki hupruşḫi kabı hazırlarlar.

KUB 29.7 Rs.⁷⁴

(adı geçen günde kara tanrıçanın rahibi)

58 ne-ku-uz me-ḫur še-ḫé-el- 58 akşam vakti temiz suyu
li-ja-aš ú-i-da-a-ar da-a-i koyar

⁷³ Transkripsiyon için bk. H.Otten, Materialien zum hethitischen Lexikon, StBoT 15, Wiesbaden 1971, s.35.

⁷⁴ R.Lebun, Şamuḫa (1985), s.120, 128.

Ayrıca, bazı ritüellerin kaç gün sürdüğü, yapılan işlemlerin her günün ayrı ayrı belirtilmesinden anlaşılmaktadır. Buna örnek olarak Aşhella ritüelini verebiliriz⁷⁵;

“(Vs. 4) UD^{KAM}-za ne-ku-uz me-ḥu-[(u-ni ki-ša-ri)] “gün akşam olunca”, (Vs. 15) lu-uk-kat-ti “ertesi gün”, (Vs. 33) I-NA UD.II^{KAM} ma-a-an lu-uk-kat-ta ka-ri-ua-a-ri-ua-ar ḥu-da-ak “ikinci gün sabah erkenden, hemen”, (Rs. 9) I-NA UD.III^{KAM} ma-a-an lu-uk-kat-ta ka-ru-ú-[(ua-ri-ua-ar)] ḥu-da-ak “üçüncü gün, sabah erkenden, hemen”, (Rs. 19) I-NA UD.IV^{KAM} ma-a-an lu-uk-kat-ta ka-ru-ú-a-ri-ua-ar ḥu-da-ak “dördüncü gün sabah erkenden, hemen”. Dördüncü gün yapılan uygulamalardan sonra ritüel bitmektedir.

VII- Ritüeli gerçekleştiren görevliler kurban sahibinin ritüelde kullanmak için getirdiği malzemelerin bir kısmını yaptıkları işin karşılığı olarak almaktadırlar;

Kizzuwatna’lı Maštigga’nın aile içi kavgalara karşı yaptığı ritüelde (KBo 39.8) yaşlı kadın ritüel malzemelerinden bir koyunu ve ayrıca iki kurban sahibinin çıkarıp attığı elbiseleri almaktadır. Yaşlı kadının, artık kirlenmiş olan ve ritüel esnasında ortadan kaldırılması gereken bu malzemeleri kendisi için alması düşündürücüdür. Aynı durum Ammiḥatna’nın yaptığı ritüelde (KBo 5.2) de söz konusudur. Ancak burada büyücü, kurban sahibinin çıkardığı elbiseleri almadan önce onları yıkamıştır.

Ritüelde kullanılan malzemelerin kurban sahibi tarafından geri alınmadığını, onları ritüeli yapan kişinin aldığını, Ḥatiḫa isimli kadının yaptığı ritüel de kanıtlamaktadır;

KBo 15.25 Rs.⁷⁶

28 [Ú-NU-UT GIR ₄] Ú-NU-UT AD.KID ku-it A-NA SÍSKUR ḥar-mi	28 bu ayinde kullandığım pişmiş topraktan (ve) hasırdan aletleri
29 [na-at-za am]-mu-uk da-aḥ-ḥi EN SÍSKUR-za EGIR-pa Ú-UL ku-it-ki da-a-i	29 onları ben alacağım, kurban sahibi hiçbir şeyi geri almaz

⁷⁵ A.M.Dinçol, Aşhella Ritüeli (CTH 394) (1985) s. 36.

⁷⁶ Transkripsiyon ve tercüme için bk. O. Carruba, Das Beschwörungsritual für die Göttin Wišurijanza, StBoT 2, Wiesbaden 1966, s.6 vd.

VIII- Ritüellerin yapılacağı yerler özenle seçilmelidir;

Bunun için, yeni bir kirlilik doğurmasını engellemek için oturul-mayan, tarım yapılmayan yerler seçilmektedir. Tunnawi Ritüeli'nde,

Tunn. I⁷⁷

41 ku-ua-pí nu ku-ua-pí har-ša-u-ua- ar ma-ni-in-ku-ua-an NU.GÁL 41 her nerede civarda tarım yok ise

42 [^{GIŞ}API]N Ú-UL a-ra-an-za 42 (ve) pulluk ulaşmadıysa

ifadesi bunu doğrulamaktadır.

Ama, ritüel eylemlerinin gerçekleştirildiği yerler belirlendikten sonra, o yerin temiz olmasının gerekliliği de vurgulanmaktadır;

KBo 5.2 II

29 nu ^{LÚ}AZU 29 büyücü

30 SÍSKUR hu-u-ma-an ša-ra-a da-a-i 30 kurbanların tümünü yukarı alır,
na-at dam-mi-li ve onları dokunulmamış (temiz)

31 pí-e-di pí-e-da-a-i 31 yere götürür.

Bu şartlar gerçekleştikten sonra, çeşitli ritüellerde, işlenmemiş arazi, gizli bir yer, nehrin arkası şeklinde belirtilen muhtelif alanlar, ritüel uygulamalarının yapıldığı yerler olarak seçilmektedir⁷⁸.

IX- Ritüelin sonunda yapılması gereken en önemli işlem kullanılan malzemelerin yeni bir kirlenmeye yol açmasını önlemek için yok edilmesidir;

Bunun gerekliliği kanunlar ile hükme bağlanmıştır;

(§ 44/b)⁷⁹

55 ták-ku an-tu-uḫ-ša-an ku-iš-ki pâr-ku-nu-uz-zi ku-up-tar-ra uk-tu-ri-aš pí[(e-da)-i] 55 eğer bir kişiyi biri arındırırsa, arta kalan şeyleri de yakma yerine götürsün

56 [(tak-k)]u-at A.ŠĀ-ni na-aš-ma pâr-ni ku-el-ga pí-e-da-i al-ua-an-za-tar D[(I.KUD LUGAL)] 56 eğer birinin ekin alanına ya da evine götürürse büyü(dür) (ve) kral yargı(lar)

⁷⁷ Transkripsiyon ve tercüme için bk., A.Goetze, Tunnawi (1938) s.8-9.

⁷⁸ V.Haas, RIA 7 (1987-1990) s.252.

⁷⁹ J. Friedrich, Hethitischen Gesetze (1959) s. 30-31.

Bu malzemeler sonsuza dek ortaya çıkamayacak şekilde yok edilmeli ya da saklanmalıdır. Ritüel metinlerde yok etmek çeşitli şekillerde olmaktadır; çeşitli malzemeler kırılmakta, yakılmakta, hapsedilmekte, (canlılar) öldürülmekte, parçalanmakta, gömülmekte ya da (canlılar) dağlara, düşman ülkesine – böylece kurban sahibi temizlenirken düşmana da zarar verilmiş oluyor - sürülerek uzaklaştırılmaktadır.

Maštigga'nın aile içi kavgalara karşı yaptığı ritüelde (CTH 404) iki kurban sahibinin başlarından aşağı döktükleri, ellerini ve gözlerini yıkadıkları (belki temizliğin daha etkili olması için içine temizlik malzemesi de katılan) su, arındırdığı kurban sahiplerinin kirleriyle birlikte bir sığır boynuzunun (SI GU₄) içine dökülmekte ve mühürlenerek boynuzun içinde hapsedilmektedir. Ritüellerde yapılan bütün uygulamaların sonunda (kullanılan malzemelerin yok edilmesi gereği ile) yapıldığı gibi, bu kirli suyun da sonsuza kadar kapalı kalması, bir daha geri dönmemesi gerekmektedir. Bu amaçla kirli suyun hapsedildiği boynuzun mührünün kırılması imkansız bir zamana bırakılmaktadır (KBo 39.8 IV 28.31);

“ka-ru-ú-i-li-e-eš LUGAL^{MEŠ} EGIR-pa ú-ua-an-zi nu-ua-az KUR-e
ša-ak-li-in-na EGIR-an kap-pu-u-ua-an-za ki-i-i[(a-ua)]-a^{NA4} KİŞİB
a-pf-ja-ak-ku ni-ni-ik-ta-ru = eski krallar geri geldiklerinde ve
ülkenin durumunu denetlediklerinde, ancak o zaman bu mühür kırılın”.

Ritüel boyunca gerçekleştirilen bu eylemlerin bir de seramonik yanı vardı; renk renk yünlerden yapılan iplikler, süslenmiş hayvanlar, büyücünün yüksek sesle ve değişik dillerde söylediği büyü sözler, kesilip parçalanan hayvanlar, ateşe atılan çeşitli maddelerin çıkardığı kokular, kazılan çukurlar ve bu çukurlarda tanrılara sunulan adaklar, büyücünün davranışları, müzik eşliğinde söylenen şarkılar, kurban sahibine ‘bağlantı kurma ve aktarma metodu’ çerçevesinde uygulanan ve kurban sahibinin psikolojik olarak arındığına inandığı – ovma, yıkama, ateşten geçirme vb. – eylemler.

Böyle gizemli bir atmosfer içindeyken, büyücünün, kurban sahibini ürkütme, şaşırtma, gibi ruh halleri içine sokarak, ayin faaliyetlerini daha etkin kılma⁸⁰ çabalarını da büyücünün kendine özgü davranışları olarak değerlendirmek mümkündür;

⁸⁰ V.Haas, RIA 7 (1987-1990) s.251.

KUB 17.27 III⁸¹

10'] x II-e-pát UH ₄ -na-aš UH ₄ -tar pí-eš-ši-ja-nu-un	10'] büyü, (karşı) büyü'nün (gücü) ile iki kez fırlattım
11' n]a-aš-kán še-er al-la-pa-aḫ- ḫu-un na-at an-da	11'] ve onun üzerine tükürdüm ve onu
12' -]it iš-pár-ra-aḫ-ḫu-un na-at- kán ANŠE-aš eš-ḫar-ri-eš-ki-id-du	12'] yere serdim, onun (üzerine) eşek pislesin
13' -]kán GU ₄ -uš kam-mar-ši-eš-ki- id-du DUMU.LÚ.U ₁₉ .LU-uš-ša-an	13'] sığır (üzerine) işesin, ve onun üzerinden
14'] še-er ar-ḫa i-ja-at-ta-ri nu- uš-ša-an še-er	14'] geçen insan onun (üzerine)
15 al-l]a-pa-aḫ-ḫi-iš-ki-id-du	15' t]ükürstün

Ayrıca kötü maksatlı büyü yapan kişiye karşı, ^{MUNUS}ŠU.GI
“büyücü kadın, yaşlı kadın”ın aldığı tavır da dikkat çekicidir;

KUB 17.27 II⁸²

32 na-an-kán IGI-an-da	32onun karşısında(yım)
33 UH ₄ -na-aš ud-da-a-ar-še-et AN.ZA.KÀR GIM-an ar-ḫa pí-ip- pa-aḫ-ḫu-un	33 büyü sözlerini, bir sütunu (yıkttım) gibi yıktım
34 iš-ḫa-mi na-an-ma-an GIM-an ar-ḫa la-a-un	34 onu bağladığım gibi çözdüm.

Sonuç:

Hitit büyü ritüelleri, kendi içinde kuralları olan ancak, yapan kişiye göre de farklılıklar gösteren bir yapıya sahiptir. Hitit toplumsal yaşamında büyü ritüelleri, uzmanlık alanlarına göre oldukça zengin bir çeşitlilik gösterir. Her felakete karşı yapılan ak/iyi büyü de farklıdır;

Öncelikle ritüel hangi konuda yapılacaksa o kişiye gidilir, ritüelin yapılacağı uygun bir yer seçilir, bu yer genellikle yerleşim yeri dışındadır ve temiz olması da şarttır. Ritüeli yaptıran kişiden, yani kurban sahibinden, ekonomik durumuna göre ve ritüelin amacına uygun malzemeler istenir; ‘kötülük uzaklara taşınacaksa canlı hayvanlar, tanrılara sunmak için çeşitli yiyecek ve içecekler, tanrıları yer altından çıkarmak için ipler, merdivenler, kadınlık sembolü iğ, öreke, erkeklik sembolü, ok, yay vb. malzemeler’. Bu malzemeler,

⁸¹ Tercüme için bk. V.Haas, RIA 7 (1987-1990) s. 251.

⁸² Tercüme için bk. V.Haas, RIA 7 (1987-1990) s.243.

ritüelde uygulanan çeşitli metotlar çerçevesinde kullanılır ve elbetteki, bunlar, yeni bir kirliliğe yol açmaması için ritüel esnasında kırılarak, yakılarak, öldürülerek, kesilerek, gömülerek, saklanarak ya da salıverilerek ortamdaki uzaklaştırılırlar. Ritüeli yapan kişi, bu malzemelerin bir kısmını yaptığı işin karşılığı olarak alır; ‘kurban sahibi tarafından çıkarılıp atılan elbiseler ya da tarpallı olarak kullanılan bir koyun...’. Ritüelin en önemli kısmı, tanrılara sunulan adaklardır. Bunlar ne kadar zengin ve çeşitli olursa; ritüeli gerçekleştirenin, tanrılarını kendisine yardım etmeleri konusunda ikna etmesi de o derece kolay olurdu.

Teorik olarak sırf metafizik bir özelliğe sahip gibi görünse de; insanın doğal belirleyiciliklere henüz hakim olmadığı ve doğal-beşerüste belirsizliğin ortaya çıkardığı kötülüklerden korunma ve kurtulma yollarının bir ritüel haline dönüştürüldüğü hemen bütün Eskiçağ toplumlarında olduğu gibi, Hitit kültür dünyasında da büyü ritüellerinin, hem korkunun nedeni (kara büyü), hem de bu korkuyu ortadan kaldıracak çözüm (ak büyü) olarak görülmesi bakımından, uygulamada büyük ölçüde toplumsallaştırıldığı söylenebilir. Hitit kültür dünyasından kaydedilmiş ritüellerin çoğu, belli durumlarda bireylerin ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak tasarlanmıştır. Bir kişinin hayatının her evresinde, onu koruyan, kötü güçleri ondan uzak tutan, yanlış giden şeyleri düzeltmeyi amaçlayan bu ritüeller, Hitit dünyasındaki sıradan insanların zihinsel algılayış ve yaşam tarzlarına ilişkin bir bakış sağlaması bakımından da önemlidir.